

La predel·la del retaule de la Magdalena: una possible obra del pintor Vicent Desí*

Jacobo VIDAL FRANQUET
Universitat de Barcelona

Al tresor de la catedral de Tortosa, entre altres objectes artístics poc o gens coneguts per la crítica, es conserva la predel·la (o part de la predel·la) d'un retaule renaixentista que havia estat esmentat per Francesc Mestre i Noé en el seu llibre *El arte en la santa iglesia catedral de Tortosa*¹ i que va ser exposat, a la sagristia d'aquest edifici, l'estiu de l'any 2003². L'objectiu d'aquesta nota, a banda de cridar l'atenció sobre la inexistència d'estudis seriosos sobre el centre pictòric de la ciutat de Tortosa a l'època del Renaixement (centre que, sigui dit de passada, hagué de tenir una certa rellevància dins el territori diocesà³), és relacionar aquesta predel·la amb la figura de Vicent Desí⁴, l'iniciador de la

---

* Aquesta nota s'emmarca dins el projecte de recerca *El tardogòtic en la producció artística de la Corona de Aragón: experiències autòctones e intercanvis internacionals* (BHA2002-03299), finançat pel Ministerio de Ciencia y Tecnología, i s'ha beneficiat d'una beca de formació de personal docent i investigador de la Generalitat de Catalunya. Va publicar-se una avanç d'aquesta nota, amb el mateix títol, dins *La Veu de l'Ebre*, 19 de març de 2004, p. 27.

1. F. MESTRE, *El arte en la santa iglesia catedral de Tortosa*, Tortosa, 1898, pp. 63-64.

2. L'art litúrgic del Renaixement a la catedral de Tortosa, juliol-agost 2003; malauradament no va publicar-se un catàleg crític de la mostra.

3. En referència a l'activitat del taller pictòric de la vila de Morella, s'ha assenyalat darrerament que a inicis del segle XVI "algún taller de procedencia probablemente aragonesa o quizás vinculado a Tortosa, dejó algunas obras por estas tierras en las que una variante aragonesa, quizás ya pasada por Valencia, estuvo presente, también, como apunta el retablo de San Jaime de Bel, obra del padre de Sariñena" (A. JOSÉ I PITARCH, "Morella centro de Pintura. Siglos XIV y XV", dins *La memòria daurada. Obradors de Morella. s. XIII-XVI*, Morella, 2003, p. 173). D'altra banda, cal dir que coneixem l'activitat de diversos mestres "tortosins" treballant per a poblacions de la part valenciana del bisbat durant el segle XVI: és el cas, per exemple, de García Gener, que l'any 1516 contractà un retaule sota l'advocació de sant Josep destinat a l'església parroquial de Cincorres (cfr. J. EIXARCH, "Páginas de historia cincorrana, en protocolos notariales. s. XVI y XVII", dins *Boletín Cincorres*, 83, pp. 43-54).

4. Sobre la nissaga de pintors Desí, que van donar a conèixer Federico Pastor i Lluís (F. PASTOR, "El arte pictórico en Tortosa (1347 a 1703)", dins *La Zuda*, 34 (1915), pp. 245-248), Francesc Mestre i Noé (F. MESTRE, "Lo retaule de la Verge i'ls Procuradors de Tortosa", dins *La Zuda*, 124 (1925), pp. 1-7) i

nissaga de pintors més important del Renaixement tortosí (com a mínim, pel que fa al seu ressò en la historiografia).

Aquest apropament és possible principalment gràcies a dos fets: un de cronològic i un altre d'iconogràfic. Així, d'una banda, cal tenir en compte que les característiques de l'obra indiquen que s'ha de tractar d'una pintura produïda a les dècades de 1520 o 1530, aproximadament. De l'altra, la iconografia mostra escenes relacionades amb la vida de santa Maria Magdalena, que és, segons expressió de Louis Réau, una amalgama de tres personalitats diferents que la llegenda va unificar en una sola⁵. En primer lloc, es representa l'escena en què la Magdalena ungeix amb perfums els peus de Crist, mentre el Redemptor dina a casa de Simó el Fariseu (o el Leprós)⁶. Després, apareix la resurrecció de Llätzer⁷, germà de la Maria de Betània que la tradició ha identificat amb l'anònima adúltera dels evangelis i amb Maria Magdalena. En tercer lloc, es pinta el *Noli me tangere*, la primera aparició del Crist ressuscitat⁸. En aquest cas, Crist toca el front de la Magdalena, la qual cosa contradiu els textos evangèlics: segons Réau, aquesta iconografia apareix per primer cop en obres centreeuropees de les darreres dècades del segle XV⁹, i cal apuntar que també es troba en una taula desapareguda del Mestre de Sixena¹⁰, la pintura del qual té certes concomitàncies lleus amb la del mestre del retaule de la Magdalena de Tortosa. Finalment, hi ha un tema potser menys clar, o menys representat, que per a Mestre i Noé mostrava un

---

el canonge Matamoros (J. MATAMOROS, "Los hermanos Desi", dins *La Zuda*, 87, Tortosa, 1920, pp. 167-170; id., *La catedral de Tortosa*, Tortosa, 1932, p. 83), cfr. especialment S. J. ROVIRA, "Quelcom més sobre els pintors Desi, de Tortosa", dins *El temps sota control. Homenatge a F. Xavier Ricomà Vendrell*, Tarragona, 1997, pp. 475-480 i J. H. MUÑOZ i S. J. ROVIRA, *Art i artistes a Tortosa durant l'època moderna*, Tortosa, 1999, *passim*. Malgrat que en el darrer treball citat encara no s'havien relacionat les figures de Vicent Desi i Vicent Asin, darrerament J. H. Muñoz ha establert que es tracta de la mateixa persona (cfr. *La memòria daurada...*, p. 516). Efectivament, la documentació l'anomena indistintament Dasi, Dassi, Dessi, Desi, de Asin... Aquest fet, en principi, sembla que ha de comportar la impossibilitat de relacionar els pintors Desi de Tortosa amb els mallorquins del mateix nom, les obres conservades dels quals, a més, mostren una estilística completament diferent de la que atribuïm a Desi. Malgrat tot, no podem deixar de tenir en compte que, durant la segona meitat del segle XV, hi va haver contactes de pintors relacionats amb Tortosa i les Illes. D'altra banda, cal apuntar la possibilitat que Desi fos d'origen aragonès. La primera vegada que l'he trobat a Tortosa és l'11 de maig de 1515, quan actua com a testimoni en un acte notarial (Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre (AHCTE). Fons Notarial de Tortosa (secció històrica). Signatura 1315 (Joan Vilar). s/f), i consta que l'any 1548 ja era mort (S. J. Rovira, "Quelcom més...", p. 476).

5. L. RÉAU, *Iconografía del arte cristiano. Iconografía de los santos. De la G a la O. Tomo 2/Volumen 4*, Barcelona, 1997, p. 293. A part de les referències evangèliques que donarem a peu de pàgina, la llegenda de la Magdalena es desenvolupa a la *Llegenda daurada*, de J. de Voràgine.

6. Aquest tema apareix als quatre evangelis canònics, malgrat que és narrat amb diferències notables. Cfr. Mt, 26: 6-13; Mc, 14: 3-9; Lc, 7: 36-50. Jn, 12: 1-8.

7. Jn, 11: 38-44.

8. Mc, 16: 9; Jn, 20: 14-18.

9. L. RÉAU, *Iconografía del arte cristiano. Iconografía de la Biblia. Nuevo Testamento. Tomo 1/Volumen 2*, Barcelona, 1996, p. 580.

10. Cfr. Ch. R. POST, *A history of spanish painting*, XIII, I, Cambridge, Massachussets, 1966, pp. 131-132.

“asunto místico-cristiano: aparece el Redentor rodeado de Frailes, Obispos y otras dignidades de la Iglesia”¹¹, i que de fet forma part d'una llegenda forjada a la Borgonya al segle XI per tal de justificar la presència i l'autenticitat de les relíquies de la Magdalena conservades a l'església de Vézelay. Segons aquesta narració Maria Magadalena, acompanyada pel bisbe Maximià, pels seus germans Llätzer i Marta i per les santes Maries, hauria arribat amb una nau sense veles ni timó a les costes de Provença o al port de Marsella, on evangelitzà el poble¹²: en concret, la predel·la del tresor de la catedral de Tortosa mostra el moment en què l'esmentat bisbe Maximià enterra el cos de la santa.

Aquests dos fets, el cronològic i l'iconogràfic, s'han de sumar a uns altres dos: un de, diguem-ho així, *geogràfic*, i un altre de documental. Pel que fa a aquest aspecte *geogràfic*, cal dir que Mestre i Noé, l'any 1898, situava la pintura a la sagristia de la Seu, i és lògic pensar que la predel·la hagués pertangut a algun dels retaules desmuntats a la catedral després del 1690¹³. Finalment, cal assenyalar que tots aquests fets, el cronològic, l'iconogràfic, i també el *geogràfic*, lliguen perfectament bé amb un document datat el dia 2 d'abril de l'any 1530 segons el qual Vicent Desi, pintor ciutadà de Tortosa, reconeix Bartomeu Rius i Andreu Fontanet, beneficiats de la Seu, que ha cobrat els darrers 7 ducats d'or dels 23 que aquests li havien de pagar per la fàbrica i pintura d'un retaule sota l'advocació de santa Maria Magdalena¹⁴.

Així, doncs, i a causa d'un fet cronològic (estilístic), d'un d'iconogràfic, d'un de *geogràfic* i d'un de documental, proposem la possibilitat que la predel·la amb escenes de la vida de la Magdalena que avui es troba al tresor de la catedral de Tortosa sigui obra de Vicent Desi i, per tant, sigui el punt de partida per discernir la seua personalitat artística.

---

11. F. MESTRE, *El arte...*, p. 63.

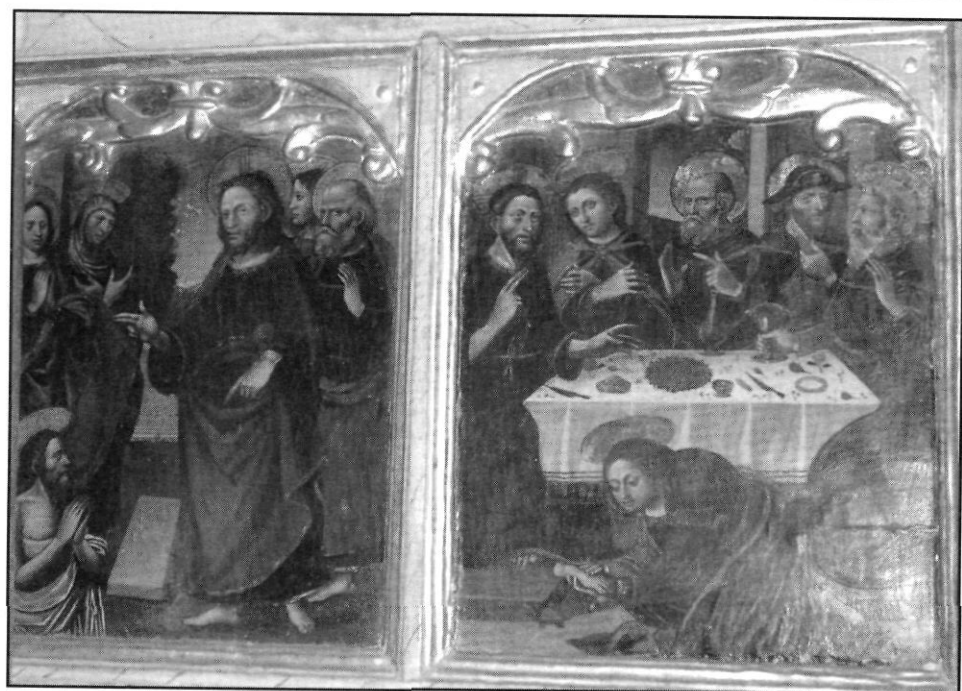
12. Cfr. L. RÉAU, *Iconografía...*, p. 293 ss.

13. Des que ho va escriure el canonge Matamoros (J. MATAMOROS, *La catedral de Tortosa...*, p. 130), acostuma a dir-se que va ser Gaspar Punter, a la darrerria del segle XVI, el bisbe que va manar treure tots els retaules “antics” de la capçalera de la catedral i substituir-los per retaules nous. El fet, però, és que, a banda de la lògica històrica, la documentació desmenteix aquest fet i apunta, en canvi, que el responsable d'aquesta decisió va ser el bisbe Auter, que va ocupar la mitra tortosina tot just cent anys després que Punter, a la fi del segle XVII. Així, mossèn Eduard Solé, una de les persones que millor va arribar a conèixer la història de l'art en relació amb la Seu de Tortosa, va copiar un document original de l'índex d'acords capitulars on pot llegir-se: “Altars tras del Presbiteri, se lleven. Dia 5 de setembre 1690. Comisió del Sr. Canonge Aviñó per a que desde luego mane traure tots los Altars que estan al rededor detràs del presbiteri”. Cfr. AHCTE. Fons de Mossèn Eduard Solé, núm. 175 (67).

14. AHCTE. Fons notarial de Tortosa (secció històrica). Signatura 1363 (Joan Vilar). s/f.

Fotos: J.-H. Muroz.

Fotos: J.-H. MUÑOZ.